

Geleneksel ve Katılım Bankalarında Parasal Aktarım Mekanizması Kredi Kanalı İşleyişi Üzerine Bir Analiz

Ayşe Ergin Ünal¹

Aynur Süsay Alkan²

Özet

Parasal aktarım mekanizması faiz kanalı yerine alternatif kanal olan kredi kanalının Türkiye ekonomisindeki işleyişinin araştırıldığı bu çalışmanın amacı; geleneksel bankacılık ve katılım bankacılığının reel ekonomiye katkısının incelenmesidir. Çalışmanın diğer çalışmalardan farkı finansal sistemdeki bankacılık sektöründe bulunan türler arasında kıyaslama yapılarak araştırılmasıdır. Dolayısıyla çalışmada, geleneksel ve katılım bankacılığının parasal aktarım mekanizması kredi kanalındaki rolleri tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda çalışmada 2005:01 - 2022:04 dönemi aylık frekansta kredi hacimleri, kur, ekonomik büyüme ve enflasyon arasındaki eşbütünleşme ilişkisi ARDL Sınır Testi yaklaşımı ile incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre hem katılım bankaları hem de mevduat bankaları kredilerinin ve TL/Dolar kurunun ekonomik büyüme üzerinde uzun dönemde bir etkisi bulunmakta olup, katılım ve geleneksel bankaların toplam kredi hacimleri, ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Bu sonuç, parasal aktarım mekanizması kredi kanalı işleyişinin hem katılım hem de geleneksel bankacılıkta geçerli olduğunu göstermektedir.

1. Giriş

Finansal piyasalar içinde yer alan aktörlerden biri olan bankalar, yüksek kar elde etme güdüsü ile parasal sistem dahilinde işlem yapmaktadırlar. Bu bağlamda bankanın niteliğine göre kullanılan araç değişmekte iken

- 1 Doç. Dr., Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, ayseerginunal@tarsus.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6551-8933
- 2 Dr. Öğr. Üyesi, Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, aynursusay@tarsus.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0935-7375

reel ekonomiyi etkileme sürecinin de değiştiği düşünülmektedir. Piyasada bankalar tarafından belirli bir getiri karşılığında kullanılan krediler söz konusu araçlara örnek olmakla beraber kredi kullandırma şekli katılım bankaları ve geleneksel mevduat bankalarına göre farklılaşmaktadır. Bu bağlamda katılım bankaları kullandırmış oldukları kredi işlemlerinde faiz kullanmazken geleneksel bankacılıkta ise belli bir faiz karşılığı kullanılan kredilerin yatırım kanalı ile ekonomiyi etkilediği düşünülmektedir. Her ne kadar süreç farklı olsa da geleneksel hem de katılım bankalarının kullandığı kredilerin ülke ekonomisinde finansal piyasalar yanında reel ekonomiye etkisi de tartışılmakta olup söz konusu tartışmaların odağında ekonomik büyümeye olan etki yer almaktadır. Teorik olarak parasal göstergelerin çeşitli kanallarla gelir artışı sağlamak kaydı ile ekonomik büyümeyi artırması parasal aktarım mekanizması çerçevesinde incelenmektedir.

Parasal aktarım mekanizması çerçevesinde parasal göstergelerin aktarım kanalları ve işleyiş biçimleri faiz oranı kanalı, kredi kanalı, varlık fiyatları kanalı ve döviz kuru kanalı olmak üzere dört temel mekanizma ile açıklanmaktadır. Keynesyen parasal aktarım mekanizması olarak adlandırılıp en geleneksel aktarım kanalı olan faiz kanalı, sermaye maliyetlerini değiştirerek yatırım harcamalarını, toplam talebi, çıktıyı ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi etkilemektedir (Cotarelli ve Courelis, 1994: 75). Diğer yandan Bernanke ve Blinder (1988) Bernanke ve Gertler (1995) çalışmalarında, reel sektörün uygulanan para politikası karşısında vereceği tepkinin sadece faiz kanalı ile açıklanamayacağını vurgulamakla beraber kredi kanalının önemine değinmişlerdir. Kredi kanalının asimetrik bilgiyi dikkate alması sebebi ile faiz kanalına göre daha etkin olduğunu savunanlara göre yatırımcı davranışları ve fon piyasasındaki güven ortamı etkinliği artırıcı unsurlar olarak görülmektedir. Söz konusu kanalın işleyiş mekanizması artan para arzı ve banka mevduatlarının banka kredileri, yatırım ve gelirin artması ile sonuçlanması (Türkmen ve Arıcan, 2021: 247; Atiyas vd., 1993: 2) şeklindedir. Parasal aktarım mekanizması kanallarından faiz kanalı, finansal sistemde önemli aktörlerden biri olan bankalara pasif rol verirken kredi kanalında bankalar oldukça aktif olmakla beraber bunun altında yatan sebep bankaların finansal piyasalar içinde özel konuma sahip olmasıdır (Bean, Larsen ve Nikolov, 2001:14-15). Finansal piyasalar içinde bankalara verilen konumun altında yatan temel motivasyon ise piyasalarda bulunan asimetrik bilgi sorununun yine bankalar tarafından çözülebileceğine olan inanç olarak düşünülmektedir.

Parasal aktarım mekanizması kredi kanalının işlerliğini sağlayacak olan banka türlerine göre farklılık göstermekte olup reel ekonomiye olan katkılarının da farklılaştığı düşünülmektedir. Temelde mevduat bankaları,

yatırım ve katılım bankaları ile İslami esaslara dayalı işlem yapan katılım bankaları³ olmak üzere üç farklı bankacılık türü mevcut iken özellikle Türkiye’de 2002’den bu yana katılım bankacılığı faaliyetlerinin arttığı bilinmektedir. Katılım bankalarının kredi hacimleri mevduat bankalarına göre her ne kadar az olsa da reel ekonomiye olan katkısı ve işlerliği son dönemlerde fazlaca tartışılan konular arasında yer almaktadır (Aras ve Öztürk, 2011; Çakar vd., 2018; Tajgardoon vd., 2013; Çonkar vd., 2019; Bozkurt vd., 2020; Dilber ve Işık, 2021; Dilber ve Hatipoğlu, 2022). Bu bağlamda Türkiye Katılım Bankalar Birliği (2009)’ne göre faize dayalı işlem yapmaktan kaçınan ve fon sahiplerine tercih sunan bu bankalar, esnek fon toplama yöntemleri ve ticaret ile üretime dayalı finansman koşulları ile faiz oranlarının düşmesine sebep olmakta ve bu durumda da artan yatırımlar sayesinde ekonomik büyümeye ivme kazandırmaktadırlar. Bu bağlamda ekonomik gelişme ile banka kredileri arasındaki ilişkinin yönü ve varlığı önem arz etmekte olup söz konusu ilişki dört temel görüş kapsamında incelenmektedir. Söz konusu görüşlerden ilki ekonomik büyümenin finansal gelişmeyi artırdığını savunan talep yönlü modeldir.

Talep yönlü modele göre ekonomik büyümede en önemli rol reel sektöre ait olmakla beraber finansal gelişmişliğin yönü, hizmet talep edenlerden hizmet arz edenlere doğrudur. Daha açık bir ifade ile reel sektörde oluşan teknolojik inovasyon artan işgücü verimliliği finansal gelişmeyi hızlandırmaktadır (Altıntaş ve Ayrıçay, 2010:74). Finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi desteklediği arz yönü model diğer bir görüştür. Bu modelle göre artan finansal gelişmişlik seviyesi ile bilgi maliyeti düşecek ve sermaye birikimi artacaktır. Söz konusu durumda küçük yatırımcıların büyük yatırımcılara ulaşması sağlanabilecek ve ekonomik gelişmeye katkı sağlanacaktır (Ergin ve Eren, 2019: 533). Diğer yandan arz yönlü ve talep yönlü modellerin geçerliliği ülke ekonomisinin gelişmişlik aşamasına göre farklılaşmaktadır. Keza Patrick’in (1966)’e ait sınıflandırmaya göre ekonomik gelişmenin ilk aşamalarında arz yönlü finansal gelişme yaşanmakta iken ekonomik gelişim arttığında talep yönlü finansal gelişime geçilmektedir (Ergeç, 2004: 56). Ekonomik gelişme ve finansal gelişme arasındaki ilişkiye yönelik son iki görüş aralarında hiçbir ilişkinin olmaması ya da her iki gelişmişliğinde birbirini tetiklediği üzerinedir. Bankacılık sektörünün en önemli argümanı olan kredilerin ekonomik büyüme ile ilintisi temelde finansal gelişmişliğin piyasalara olan etkisi bağlamında incelenebilmektedir. Keza yapılan

3 Katılım bankaları kredilerinde müşteriye doğrudan nakit sunulması yerine söz konusu fon, fatura ile kredi talep edenin istediği malı temin eden satıcıya aktarılmaktadır. Nakit aktarımı sonrası kâr payı eklenerek kredi talep eden borçlandırılır ve söz konusu fon taksitler halinde tahsil edilir.

çalışmalarda ekonomik büyümenin kredi hacmini ne oranda etkilediği ya da etkilemediği konusundaki görüşlerde tutarlılık sağlanamadığı görülmektedir. Diğer yandan bu durum mevduat bankaları ve katılım bankaları bağlamında incelendiğinde oransal olarak farklılık gösterebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmada parasal aktarım mekanizmasının kredi kanalı kapsamında ekonomik büyüme ve finansal gelişimi temsilen katılım ve mevduat bankalarının kredi hacmi arasındaki ilişki incelenmektedir.

Parasal aktarım mekanizması kredi kanalının toplam kredi arzını değiştirmek sureti ile başta milli gelir ve enflasyon gibi makro büyüklükleri nasıl etkilediğini göstermekte iken çalışmada, değişken olarak TÜFE ve ekonomik büyümeyi temsilen sanayi üretim endeksi kullanılmıştır. Para politikası ve finansal gösterge olarak ise mevduat ve katılım bankalarının kredi hacimleri kullanılmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, geleneksel bankacılık ve katılım bankacılığının parasal aktarım mekanizması kredi kanalındaki rolleri tespit edilmeye çalışılmaktadır. Diğer yandan literatürde tam bir görüş birliğinin sağlanamadığı arz yönlü ve talep yönlü modellere yönelik görüşlere atıf yapılmaktadır. Çalışmanın diğer bölümlerinde yazın taraması, ekonometrik analiz ve bulgular ile sonuç kısmı yer almaktadır.

2. Yazın Taraması

Çalışmanın bu bölümünde parasal aktarım mekanizmaları kanalları üzerine yapılan çalışmalarla beraber ağırlıklı olarak kredi kanalı üzerine yapılmış çalışmalar incelenmektedir. Bu bağlamda ilk olarak Türkiye’de yapılmış çalışmaların sonuçları paylaşılacak, daha sonra uluslararası çalışmalara değinilecektir. Yazın taramasının son bölümünde ise katılım bankası özelinde yapılan çalışmalara yer verilecektir.

Türkiye’de parasal aktarım mekanizmasının farklı kanallarının geçerliliğine yönelik yapılan çalışmalardan Çiçek (2005), Türkiye’de 1995:03-2003:06 dönemindeki verileri ve VAR yöntemini kullanarak parasal aktarım mekanizmasının işleyişini incelemiştir. Analiz sonuçları etkin parasal kanalın faiz oranı kanalı iken varlık fiyatları, döviz ve kredi kanallarının sadece fiyatlar üzerinde etkileri olduğunu göstermektedir. Örnek (2009) 1990-2006 yıllarını kapsayan çalışmasında, Türkiye’de geleneksel faiz oranı ve döviz kuru kanallarının etkin iken varlık fiyatı kanalı ve banka kredi kanallarının reel ekonomiyi etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Yine parasal aktarım mekanizmasının tüm kanallarının geçerliliğini 1998:Q1-2015:Q1 verilerini kullanarak Türkiye için inceleyen Uğur vd. (2016) çalışmalarında, parasal aktarım mekanizmasının tüm kanallarının kısa dönemde geçerliliğini tespit etmiştir.

Türkiye’de parasal aktarım mekanizması kredi kanalı etkinliğinin incelendiği çalışmalardan Peker ve Canbazoglu (2011) 1990: 01-2008:11 dönemi verileri ve VAR modelini kullanarak yaptıkları çalışmaları sonucunda banka kredi kanalının geçerliliğini tespit etmişlerdir. Türkiye’de banka kredi kanalının etkinliğini bulgulayan diğer çalışmalar Demiralp (2007), Cengiz ve Duman (2008)’ a ait çalışmalar olup Çavuşoğlu (2002) Dinamik Panel Veri Modelini kullanarak yaptığı çalışmasında aksi sonuç bularak banka kredi kanalının Türkiye’de etkin olmadığını savunmaktadır. Uluslararası yazında da tıpkı Türkiye’ de olduğu gibi kredi kanalının etkinliği noktasında görüş birliğine varılamadığı görülmektedir. Keza Suzuki (2004) Avusturya için VAR modelini kullanarak yaptığı çalışmasında 1989-2002 dönemlerinde banka kredi kanalının geçerli olmadığını tespit ederken Hülsewig (2006) Almanya için 1991-2003 zaman aralığında söz konusu kanalın aktif işlediğini bulgulamıştır. Bondt (2002) kredi kanalının geçerliliğini Almanya, İtalya, Fransa, Hollanda için bulgularken İngiltere ve Belçika’ da söz konusu mekanizmanın işlemediği sonucuna ulaşmıştır. Diğer yandan Hung ve Pfau (2008) çalışmalarında 1996-2005 dönemi Vietnam ekonomisinde banka kredi kanalının etkinliğini savunurken para politikasında kredi kanalı ile meydana gelen değişimin üretim üzerinde etkili iken enflasyon üzerinde etkisinin olmadığını bulgulamışlardır.

Banka kredi kanalının işleyişini üretim üzerinden ekonomik büyüme ile ilişkilendiren çalışmalardan Çakar vd. (2018) geleneksel ve katılım bankalarının toplam kredi hacimleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi eşbütünleşme ve nedensellik testleri ile incelemişlerdir. Analiz bulguları her iki banka türünde de büyüme ve kredi hacimleri arasındaki uzun dönemli ilişkiye işaret etmekte iken mevduat bankalarının toplam kredi hacimleriyle GSYH arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Diğer yandan yine analiz bulguları büyümenin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın toplam kredi hacmi ile katılım bankalarının toplam kredi hacminin Granger nedeni olduğunu göstermektedir. Sadece katılım bankalarında ekonomik büyüme ve kredi hacmi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalardan Işık (2014) Türkiye için yaptığı çalışmasında arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin varlığını tespit ederken kısa dönemde söz konusu değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi bulgulamıştır. Benzer şekilde Tabash ve Dhankar (2014a) ve Tabash ve Dhankar (2014b) Bahreyn, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri için yaptıkları farklı çalışmalarında katılım bankaları tarafından özel sektöre verilen krediler ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisi ve çift yönlü nedensellik tespit etmişlerdir. Benzer şekilde Tajgardoon vd., (2013) Türkiye’nin de dahil olduğu Asya Ülkeleri üzerine yaptığı çalışmalarında Katılım bankaları

tarafından özel sektöre sağlanan krediler ile ekonomik büyüme arasında kısa dönemli ve çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit etmişlerdir. Kandemir vd. (2018) katılım bankalarının farklı sektörlerde verdiği krediler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, finansal kuruluşlara kullandırılan krediler ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisi tespit edemezlerken seçtikleri diğer dokuz sektörde kredilerden büyümeye doğru nedensellik ilişkisi tespit etmişlerdir.

3. Veri Seti ve Yöntem

3.1. Veri Seti

Çalışma 01/2005 – 04/2022 dönemini kapsamakta olup veriler aylık frekanstadır. Çalışmada fiyat verileri olan katılım bankaları kredileri, mevduat bankaları kredileri ve TL/Dolar alış kuru logaritmik formda kullanılmıştır. Büyümeyi temsilen sanayi üretim endeksi alınmış olup fiyatlar genel düzeyinin ise aylık değişimi alınmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. Değişkenlerin Tanımlaması

Değişkenin Açılımı	Kısaltması	Alındığı Yer
Sanayi Üretim Endeksi	SUE	TÜİK
Tüketici Fiyat Endeksi	TÜFE	TÜİK
TL/Dolar alış kuru	LKUR	TCMB
Katılım Bankaları Toplam Kredileri	LKK	BDDK
Mevduat Bankaları Toplam Kredileri	LMK	BDDK

3.2. Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif (ARDL) Sınır Testi

Eşbütünleşme, durağan olmayan ancak aynı dereceden bütünüleşik zaman serileri arasındaki uzun dönemli ilişkiyi araştıran yöntem olarak tanımlanmaktadır. Bu karşılık Pesaran vd. (2001) tarafından oluşturulan Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Modellere (Autoregressive Distributed Lag- ARDL) dayalı sınır testi, değişkenlerin düzeyde durağan veya birinci farkında durağanlaşan seriler olup olmadığını dikkate almadan değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını test etmektedir. Böylece ARDL sınır testi ile farklı mertebeden entegre olan serilerde fark alma işlemine gerek duyulmamaktadır. Fark almayı gerektirmeyip bilgi kaybının da önüne geçen ARDL sınır testinin hata düzeltme modelini kullanması ve örneklem küçük olsa dahi uygulanabilir olması modelin üstünlüğünü ifade etmektedir. ARDL sınır testi aşağıdaki eşitlikte tanımlanmaktadır (Dritsaki, 2017: 122)

$$\Delta Y_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta Y_{t-i} + \sum_{j=0}^q \gamma_j \Delta X_{t-j} + \phi_1 Y_{t-1} + \phi_2 X_{t-1} + e_t \quad (1)$$

Eşitlik 1'de yer alan Δ ifadesi fark operatörünü, e_t hata terimini, $(\phi_1 - \phi_2)$ uzun dönem ilişkisiyi, $\beta_i - \gamma_j$ kısa dönem ilişkiyi göstermektedir (Nkoro ve Uko, 2016: 81). F dağılımını kullanan ARDL sınır testinde, değişkenlerin I(1) veya I(0) olduğunu varsayan iki nokta için kritik değerler belirlenmektedir. F istatistik değeri, kritik değerlerin dışında ise kesin bir çıkarım yapılabilmekte ancak sınırların içerisinde ise bir çıkarım yapılamamaktadır (Pesaran vd. 2001: 290). Dolayısıyla F istatistik değeri üst sınırdan I(1) büyük ise seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını; alt sınırdan I(0) küçük ise eşbütünleşme ilişkisinin bulunmadığını ortaya koymaktadır. Eşbütünleşme ilişkisinin varlığının tespit edilmesi durumunda uzun dönemli ilişki ve hata düzeltme modeli tahmin edilmektedir. Ayrıca, Brown vd. (1975) tarafından geliştirilen CUSUM testi, ARDL sınır testinde modelin kararlılığı için kullanılması tavsiye edilmektedir.

4. Bulgular

ARDL sınır testi, bağımlı değişkenin birinci farkında durağanlaşmasını ve tüm değişkenlerin ya düzeyde durağan ya da birinci farkında durağanlaşan seriler olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle çalışmada eşbütünleşme sınamasına geçilmeden önce birim kök testleri uygulanmıştır. İlk olarak Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi (Dickey ve Fuller 1979, 1981) ve Phillips Perron (PP) birim kök testi (Phillips ve Perron, 1988) uygulanmış olup, sonuçları Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Birim Kök Testleri

Değişken	ADF		PP	
	t-istatistik	Olasılık	t-istatistik	Olasılık
SUE	2,984297	0,9993	0,965221	0,9112
TÜFE	-3,498795	0,0089*	-6,221681	0,0000*
LKUR	4,284420	1,0000	4,966211	1,0000
LKK	6,389496	1,0000	7,516372	1,0000
LMK	-3,714872	0,0235**	-3,654576	0,0277**
Δ SUE	-4,679408	0,0000*	-27,77446	0,0000*
Δ LKUR	-9,555608	0,0000*	-9,180668	0,0000*
Δ LKK	-3,325920	0,0010*	-7,629935	0,0000*

*, ** ifadelerinde sırasıyla %1 ve %5 düzeyinde temel hipotezin reddedilmektedir. ADF birim kök testinde maksimum gecikme uzunluğu Schwarz (SC) yöntemi, PP birim kök testinde Bartlett Kernel yöntemi ve band genişliğinin belirlenirken Newey-West Bandwidth kullanılmıştır.

Birim kök testlerinde model seçiminde Dickey Fuller (1981) çalışmasındaki kritik değerler kullanılmıştır. LMK değişkeninde trendli model, TÜFE değişkeninde kesmeli model ve SUE, LKUR, LKK değişkenlerinde ise kesmesiz ve trendsiz model dikkate alınmıştır. Uygulanan birim kök testi sonuçlarına göre değişkenlerin düzey değerlerinde $I(0)$ durağan oldukları veya birinci farklarında durağanlaştıkları tespit edilmiştir. Birim kök testi sonuçları ARDL modelinin uygulanması için kıstas olan değişkenlerin $I(2)$ olmaması şartlarını sağladığını göstermektedir. Çalışmada SUE'nin bağımlı değişken, katılım bankaları kredilerinin ve mevduat banka kredilerinin açıklayıcı değişkenler olduğu iki ARDL modeli kullanılmıştır. Optimal model seçiminde Akaike bilgi kriteri (AIC) kullanılmış olup, kurulan ARDL modellerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. Tanımlayıcı Testler

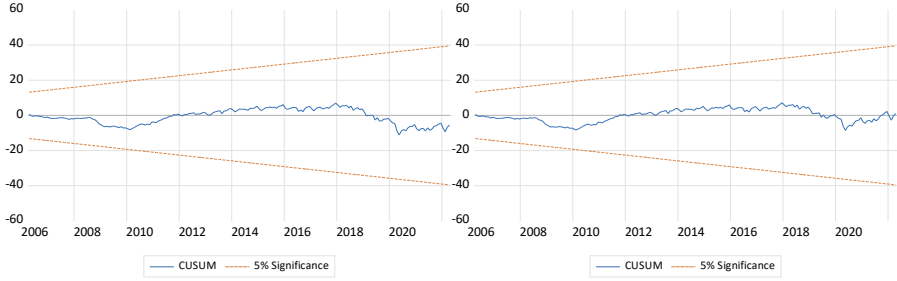
	ARDL (2,3,3,0) Modeli	ARDL (2,0,3,3) Modeli
R^2	0,892632	0,895209
Düzeltilmiş R^2	0,886513	0,889236
F İstatistik Değeri	145,8693 (0,0000)	149,8873 (0,0000)
Jarque Bera	52,36650 (0,0000)	53,85526 (0,0000)
Breusch-Godfrey LM Testi	2,145628 (0,3420)	1,592701 (0,4510)
Ramsey Reset Test	1,371601 (0,2415)	0,045951 (0,8303)

Tanımlayıcı istatistiksel sonrasında kurulan ARDL modellerinde otokorelasyon sorununun ve model kurma hatasının olmadığı tespit edilmiş ve sonraki aşama olan sınır testleri uygulanmıştır.

Tablo 4. ARDL Sınır Testi

ARDL (2,3,3,0)	Bağımlı Değişken: SUE Bağımsız Değişkenler: LKK, TUF, LKUR			F İstatistik
	%1	%5	%10	
Alt Sınır $I(0)$	3,65	2,79	2,37	9,146929
Üst Sınır $I(1)$	4,66	3,67	3,2	
ARDL (2,0,3,3)	Bağımlı Değişken: SUE Bağımsız Değişkenler: LMK, TUF, LKUR			F İstatistik
	%1	%5	%10	
Alt Sınır $I(0)$	3,65	2,79	2,37	10,32090
Üst Sınır $I(1)$	4,66	3,67	3,2	

Tablo 4 sonuçlarına göre F istatistik değeri %5 anlamlılık seviyesinde üst sınırdan (I(1)) daha büyük bir değerde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını göstermektedir.

Şekil 1. CUSUM Test Sonuçları

Oluşturulan ARDL modellerinin istikrarlı olup olmadığının tespiti amacıyla Brown vd. (1975) CUSUM testleri uygulanmıştır. Brown vd. (1975), kritik değerlere ait çizgilerin içerisinde yer alınması durumunda oluşturulan modellerin istikrarlı bir yapıda olduğunu ve yapısal kırılma içermediğini ifade etmektedir (Şekil 1).

Tablo 5. ARDL (2,3,3,0) Uzun Dönem Katsayılar

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	t-istatistiği	Olasılık Değeri
TÜFE	0,320886	0,232773	0,8162
LKUR	18,73214	3,802650	0,0002*
LKK	11,18680	4,062075	0,0001*
C	-45,08696	-1,741763	0,0831***

ARDL 2,3,3,0 modelinde uzun dönemli katsayılara göre katılım bankaları kredilerinin ve TL/Dolar kurunun ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde bir etkisi bulunmaktadır. Katılım bankaları kredilerindeki %1'lik bir artış ekonomik büyüme üzerinde %11,19'lük bir artışı yaratırken kurda meydana gelen %1'lik bir artış ekonomik büyüme üzerinde %18,73'lük bir artış yaratmaktadır. Fiyatlar genel seviyesinin ise SUE üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 6. ARDL (2,0,3,3) Uzun Dönem Katsayılar

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	t-İstatistiği	Olasılık Değeri
LMK	14,93211	5,220874	0,0000*
TÜFE	1,304639	1,051170	0,2945
LKUR	13,55927	2,840525	0,0050*
C	-124,0732	-3,520606	0,0005*

ARDL 2,0,3,3 modelinde uzun dönemli katsayılara göre mevduat bankaları kredilerinin ve TL/Dolar kurunun ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde bir etkisi bulunmaktadır. Mevduat bankaları kredilerindeki %1'lik bir artış ekonomik büyüme üzerinde %14,93'lük bir artışı yaratırken kurda meydana gelen %1'lik bir artış ekonomik büyüme üzerinde %13,55'lik bir artış yaratmaktadır. Fiyatlar genel seviyesinin ise SUE üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 7. Hata Düzeltme Modeli

	Değişkenler	Katsayı	t-İstatistik	Olasılık
ARDL (2,3,3,0) Modeli	D(SUE(-1))	-0,178783	-2,707800	0,0074*
	D(TUFE)	1,044803	1,910868	0,0575***
	D(TUFE(-1))	-0,299247	-0,582951	0,5606
	D(TUFE(-2))	2,082957	3,908871	0,0001*
	D(LKUR)	18,95497	1,112964	0,2671
	D(LKUR(-1))	-24,38347	-1,250782	0,2125
	D(LKUR(-2))	-35,77034	-2,017270	0,0451**
	ECM	-0,481233	-6,832460	0,0000*
ARDL (2,0,3,3) Modeli	Değişkenler	Katsayı	t-İstatistik	Olasılık
	D(SUE(-1))	-0,147879	-2,218990	0,0277**
	D(TUFE)	1,284414	2,369443	0,0188**
	D(TUFE(-1))	-0,464585	-0,919035	0,3592
	D(TUFE(-2))	2,010735	3,822135	0,0002*
	D(LKUR)	15,48682	0,919565	0,3589
	D(LKUR(-1))	-25,85649	-1,342099	0,1811
	D(LKUR(-2))	-39,42610	-2,243626	0,0260**
ECM	-0,545625	-7,257688	0,0000**	

Hata düzeltme modelinde, hata düzeltme katsayısının (ECM) negatif ve 0 ile -1 arasında yer alması ve olasılık değerinin istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir; bu durum kısa dönemde dengeden sapmaların uzun dönemde dengeye yaklaştığını göstermektedir.

5.Sonuç ve Öneriler

Dünya ekonomisinde ağırlığı her geçen gün arttığı düşünülen katılım bankaları, geleneksel finansal yapıya bir alternatif olarak yerini güçlendirmek için farklı kredi politikaları uygulamaktadır. Diğer yandan özellikle Türkiye’de yaşanan finansal krizler ve son dönemde yaşanan Covid-19 pandemi süreci, bankalara özel politikalar uygulama gerekliliği getirmiş ve rekabetin daha da şiddetlenmesine neden olmuştur. Bu bağlamda geleneksel bankacılık ve katılım bankacılığının finansal piyasalar içindeki yeri ve ülke ekonomik büyümesine katkısının incelenmesi önem arz etmektedir. Bankacılık sektöründe yer alan geleneksel ve katılım bankacılığı uygulamalarının parasal aktarım mekanizması kapsamında değerlendirildiği bu çalışmada, kredi kanalının işlerliği iki farklı modelle incelenmiştir. Analiz sonuçları katılım bankacılığı ve mevduat bankacılığının ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Katılım bankalarına yönelik elde edilen pozitif ilişki Tabash ve Dhankar (2014a), Tabash ve Dhankar (2014b), Tajardoön vd., (2013) ve Dilber ve Işık (2021)’e ait çalışmalarla desteklenmektedir. Diğer yandan söz konusu etkinin katılım bankalarına kıyasla mevduat bankalarında daha yüksek olduğu tespit edilmiş olup bu sonuç bankacılık sektöründe katılım bankalarına kıyasla sayıca fazla olan mevduat bankalarından kaynaklandığı düşünülebilir. Yine çalışma bulguları her iki model de fiyatlar genel seviyesinin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Çalışmada finansal gelişimi temsilen banka kredileri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye yönelik, arz-yönlü ve talep-yönlü görüşlerden finansal gelişimin ekonomik büyümeyi etkilediğini savunan görüş olan arz yönlü teorisinin desteklendiği görülmektedir. Benzer şekilde parasal aktarım mekanizması kredi kanalının Türkiye için geçerliliği desteklenmektedir. Genel itibariye bankacılık sektörünün yüksek karlılık oranları dikkate alındığında bankacılık sektörünün gelecek dönemlerde ekonomik büyümede çok daha aktif rol alacağı düşünülmektedir. Ayrıca katılım bankalarının ekonomik büyümeye olan pozitif katkısının geleneksel bankacılık sistemini tamamlayarak zamanla finansal sistemde çok daha fazla yer alacağı görülmektedir. Söz konusu görüş, Reuters, 2020’ e göre katılım bankaları aktif değerlerinin dünyadaki İslami finans kapsamında değerlendirilen varlıkların neredeyse %7’ini temsil etmeleri ve özellikle 2008 krizi sonrası istikrarlı büyümeleri ile desteklenebilmektedir. Bu doğrultuda özellikle

parasal aktarım mekanizması kredi kanalının işleyişinin aksamaması ve özellikle ekonomik büyümeyi artırmada geleneksel bankacılık yanında katılım bankacılığının geliştirilmesi önerilmektedir. Daha açık bir ifade ile katılım bankalarının geleneksel bankacılığa alternatif olmaktan ziyade ülke ekonomisine katkı sağlayıp finansal aktörlere tercih hakkı sağlayan bir tamamlayıcı olarak görülmesi gerekmektedir. Diğer yandan talep edilen kredilerin verimsiz yatırımları finanse etmesi durumunda kaynak israfının oluşma riskinin bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda kullanılan kredilerin üretim amaçlı olmaktan çok tüketime yönelik olmasının ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini olumsuz etkileme ihtimalinin yüksek olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Altıntaş, H., Yücel, A. (2010). “Türkiye’de Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Sınır Testi Yaklaşımıyla Analizi:1987-2007”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 71- 98
- Aras, O. N., Öztürk M. (2011). “Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(3), 167-179.
- Atiyas, I., Ersel, H., Öztürk, E. (1993). “Customer Patterns and Credit Rationing in Turkish Banks”, Discussion Papers 9301, Research and Monetary Policy Department, Central Bank of the Republic of Turkey. <https://ideas.repec.org/p/tcb/dpaper/9301tur.html>
- Bean, C., Jens L., Kalin N. (2001). “Financial Frictions and the Monetary Transmission Mechanism: Theory, Evidence and The Policy İmlications”, European Central Bank Working Paper Series.
- Bernanke, B. S., Bilinder, S. A. (1988). “Credit Money and Aggregate Demand”, *The American Economic Review*, 78(2), 435-439.
- Bernanke, B. S., Gertler, M. (1995). “Inside the Black Box: The Credit Channel of Monetary Policy Transmission”. *The Journal of Economic Perspectives*, 9(4), 27-48.
- Bondt, G. D. (2002). “Retail bank interest rate pass-through: new evidence at the Euro area level”, European Central Bank Working Paper, (136), 2-23.
- Bozkurt, M., Altıntaş, N., Yardımcıoğlu, F. (2020). “Katılım Bankacılığı ve Konvansiyonel Bankacılığın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme”, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 6(1), 95-114.
- Brown, R. L., Durbin, J., Evans, J. M. (1975). “Techniques for Testing The Constancy of Regression Relationships Over Time”, *Journal of the Royal Statistical Society: Series B (Methodological)*, 37(2), 149-163.
- Cengiz, V., Duman, M. (2008). “Türkiye’de Banka Kredi Kanalının Önemi Üzerine Etki Tepki Fonksiyonlarına Dayalı Bir Değerlendirme (1990-2006)”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(2), 81-104.
- Cotarelli, C., Courelis, A. (1994). “Financial Structure, Bank Lending Rates, and The Transmission Mechanism of Monetary Policy”, IMF Working Paper 94/39, 72-93.
- Çakar, R., Karakaş, G., Güngör, S. (2018). “Türkiye’de Geleneksel ve Katılım Bankalarının Toplam Kredi Hacimleriyle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkisi”, *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 4(1), 69-95.

- Çavuşoğlu, A. T. (2002). "Credit Transmission Mechanism in Turkey: An Empirical Investigation", Middle East Technical University ERC Working Papers in Economics, 2(03), 1-30.
- Çiçek, M. (2005). "Türkiye'de Parasal Aktarım Mekanizması: VAR (Vektör Otoregresyon) Yaklaşımıyla Bir Analiz", *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 20 (233), 82-105.
- Demiralp, S. (2007). "Parasal Aktarım Mekanizmasında Paranın Yeri: Türkiye İçin Bir Analiz", Koç University-TUSIAD Economic Research Forum Working Papers.
- Dickey, D. A., Fuller, W. A. (1979). "Distribution of The Estimators for Autoregressive Time Series With A Unit Root", *Journal of The American Statistical Association*, 74(366a), 427-431.
- Dickey, D. A., Fuller, W. A. (1981). "Likelihood Ratio Statistics For Autoregressive Time Series With A Unit Root", *Econometrica*, 49(4), 1057-1072.
- Dilber, C., Hatipoğlu, M. (2022). "CAMELS Göstergeleri Bağlamında Katılım Bankacılığı ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama", *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14(4), 2972-2993.
- Dilber, C., Işık, H. B. (2021). "Katılım Bankaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Panel Veri Analizi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 409-440.
- Dritsaki, C. (2017). "Toda-Yamamoto Causality Test Between Inflation And Nominal Interest Rates: Evidence From Three Countries of Europe", *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(6), 120-129.
- Eren, M. V., Ünal, A. E. (2019). "Finansal Gelişmişlik ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı ve Nedensellik Analizi", *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 527-556.
- Ergeç E. H. (2004). "Finansal Gelişme ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi ve Türkiye Örneği:1988-2001", *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2): 51-66.
- Hung, L. V., Pfau, W. D. (2009). VAR Analysis of The Monetary Transmission Mechanism In Vietnam", *Applied Econometrics and International Development*, 9(1), 165-179.
- Hülsewig, O., Mayer, E. ve Wollmershäuser, T. (2006). "Bank Loan Supply and Monetary Policy Transmission in Germany: An Assessment Based On Matching Impulse Responses", *Journal of Banking ve Finance*, 30(10), 2893-2910.
- Işık, N. (2014). "Türkiye'de Katılım Bankacılığı ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Sınanması", *Bankacılar Dergisi*, 91, 75-85.
- Kandemir, T. Arifoğlu, A., Canbaz, M. F. (2018). "Sektörel Krediler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Katılım Bankala-

- rı Örneği”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 19-30.
- Nkoro, E., Uko, A. K. (2016). Autoregressive Distributed Lag (ARDL) Cointegration Technique: Application and Interpretation, *Journal of Statistical and Econometric Methods*, 5(4), 63-91.
- Örnek, İ. (2009). “Türkiye’de Parasal Aktarım Mekanizması Kanallarının İşleyişi”, *Maliye Dergisi*, 156(1), 104-125.
- Patrick, T. H. (1966). “Financial Development and Economic Growth in Underdeveloped Countries”, *Economic Development and Cultural Change*, 14(2), 174-189.
- Peker, O., Canbazoğlu, B. (2011). “Türkiye’de Banka Kredi Kanalının İşleyişi: Ampirik Bir Analiz”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 18(2), 127-143.
- Pesaran, M. H., Shin, Y., Smith, R. J. (2001) “Bounds Testing Approaches to The Analysis of Level Relationships”, *Journal Of Applied Econometrics*, 16(3), 289-326.
- Phillips, P. C. B., Perron, P. (1988). “Testing For A Unit Root in Time Series Regressions”, *Biometrika*, 75, 335-346.
- Reuters, T. (2020). “State of The Global Islamic Economy Report 2019/20” Thomson Reuters, Dinar standard, Çevrimiçi, <https://cdn.salaamgateway.com/special-coverage/sgie19-20/full-report.pdf>, Erişim Tarihi: 01.01.2023.
- Suzuki, T. (2004). “Credit Channel of Monetary Policy in Japan: Resolving The Supply Versus Demand Puzzle”, *Applied Economics*, 36(21), 2385 - 2396.
- Tabash, M. I., Dhankar, R. S. (2014a). “Islamic Banking and Economic Growth: an Empirical Evidence From Qatar”, *Journal of Applied Economics and Business*, 2(1), 51-67.
- Tabash, M. I., Dhankar, R. S. (2014b). “The Flow Of Islamic Finance And Economic Growth: An Empirical Evidence of Middle East”, *Journal of Finance and Accounting*, 2(1), 11-19.
- Tajgardoon, G., Behname, M., Noormohamadi, K. (2013). “Islamic Banking and Economic Growth: Evidence From Asia”, *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 9(4), 542-546.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (2009). “Katılım Bankaları, Topladığı Fonların Tamamını Reel Sektöre Aktıyor”, *Katılım Bankaları* 2008, 26- 27.
- Türkmen, E., Arıcan, E. (2021). “Parasal Aktarım Mekanizması Olarak Kredi Kanalının Türkiye’de Ekonomik Büyümeye Etkisi”, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 13(24), 245-271.
- Uğur, A., Sancar C., Atay Polat, M. (2016). “Türkiye’de Parasal Aktarım Mekanizması Kanallarının İşleyişine İlişkin Ampirik Bulgular: (1998-2015)”, *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 7(22), 34-55.

